

Eliisa Troberg, eliisa.troberg@gmail.com
Pekka Hytinkoski, pekka.hytinkoski@helsinki.fi
2.12.2015

Lukio-osuuskunnat - tie yrittäjämäiseen lukioon

HELSINGIN YLIOPISTO

RURALIA-INSTITUUTTI

Sisällysluettelo

Tiivistelmä	3
Alkusanat	5
Tausta	7
Tutkimuksen tarkoitus.....	10
Tutkimuksen toteuttaminen.....	10
Yrittäjyyskasvatus ja osuustoiminta kouluissa	11
<i>Lukio-opetuksen arvoperusta</i>	<i>12</i>
<i>Lukion opetussuunnitelman aihekokonaisuudet.....</i>	<i>12</i>
<i>Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet lukioissa</i>	<i>13</i>
<i>Yrittäjyyskasvatuksen toteutus käytännössä ja osuustoiminnan rooli</i>	<i>14</i>
Tutkimuksen havainnot.....	15
Lukio-osuuskuntien vahvuuksia yrittäjyyskasvatuksen välineenä	16
<i>Toimii erittäin hyvin yrittäjyyskasvatuksen välineenä</i>	<i>16</i>
<i>Yrittäjyyskasvatusta pitkäjänteisesti</i>	<i>16</i>
<i>Lukio-osuustoiminta edesauttaa luovuutta ja on vastapainoa teoreettiselle lukio-opetukselle.....</i>	<i>17</i>
<i>Lukio-osuustoiminta kehittää monipuolisesti työelämätaitoja</i>	<i>18</i>
<i>Lukio-osuuskunnat työllistävät</i>	<i>19</i>
<i>Koulun verkostoituminen yhteiskuntaan</i>	<i>20</i>
Lukio–osuuskuntien kohtaamia haasteita	21
<i>Osuuskuntatoiminnan integroiminen opintosuunnitelmaan</i>	<i>21</i>
<i>Haasteena sitoutuminen</i>	<i>22</i>
<i>Opettajien ja opiskelijoiden kouluttaminen</i>	<i>23</i>
<i>Ympäristön suhtautuminen osuustoiminnallisen yrittäjyyteen.....</i>	<i>25</i>
Lukio-osuustoiminnan kehittäminen.....	25
<i>Toimintakulttuurin muutos</i>	<i>25</i>
<i>Osuuskunta yrittäjyyden oppimisympäristöksi.....</i>	<i>26</i>
<i>Lukio-osuustoiminnan integrointi opetussuunnitelmiin ja pedagogisen mallin kehittäminen.....</i>	<i>27</i>
<i>Osuustoiminnalliseen yrittämiseen liittyvän tietouden ja koulutuksen kehittäminen</i>	<i>28</i>
<i>Lukio-osuuskuntien keskinäisen verkostoitumisen sekä yritysytöksien luominen</i>	<i>28</i>
<i>Toiminnan arvioinnin kehittäminen</i>	<i>30</i>
Yhteenvedo ja johtopäätöksiä	31
Kirjallisuus	33
Liite 1. Learning Cafe -koonnit	39

Tiivistelmä

Tässä tutkimusraportissa tarkastellaan suomalaisia lukio-osuuskuntia yrittäjyyskasvatuksen näkökulmasta. Kyseessä on pilottitutkimus, jonka tavoitteena oli tutkia, miten lukioihin perustetut osuuskunnat toimivat yrittäjyyskasvatuksen välineenä. Keskeisiä tutkimuskysymyksiä olivat:

- Miksi lukioihin on perustettu osuuskuntia?
- Ovatko lukio-osuuskunnat toimineet onnistuneesti?
- Mitä hyötyjä osuustoiminnallisesta yrittäjyydestä saadaan?
- Mitä mahdollisia esteitä on osuuskuntien perustamiselle ja/tai toiminnalle lukioissa?
- Miten osuuskuntien toimintaa tulisi kehittää?
- Miten yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet toteutuvat lukio-osuuskuntien toiminnan kautta?

Osuuskunnat oppimisympäristöinä ovat innovatiivinen yrittäjyyskasvatuksen väline, joka otettiin ensimmäisenä käyttöön Jyväskylän ammattikorkeakoulussa. Siellä luotiin Tiimiakatemia,¹ jonka puitteissa toimii osuuskuntamuotoisia yrityksiä yrittäjyyden oppimisalustana. Rohkeiden kokeilujen jälkeen menetelmä on osoittautunut onnistuneeksi. Oppilaitososuuskuntia on perustettu useimpiin suomalaisiin ammattikorkeakouluihin, moniin ammatillisiin oppilaitoksiin ja noin 10 lukioon. Tiimiakatemian innoittamana oppilaitososuuskuntia on perustettu myös moniin muihin maihin.

Tutkimuksessa käytiin ensiksi läpi oppilaitososuuskunnista tehtyjä selvityksiä ja tutkimuksia, lukion opetussuunnitelman perusteita sekä yrittäjyyskasvatuksen tavoitteita lukiossa. Sitten tehtiin haastatteluja kuudessa lukiossa sekä kartoitettiin yhden ruotsinkielisen lukion suhtautuminen oppilaitososuustoimintaan. Lukioissa tehtyjen haastattelujen ohella aihealuetta tarkasteltiin asiantuntijoiden kanssa Opetushallituksessa, Partus Oy:ssä, Pellervo-Seura ry:ssä, 4H -järjestössä sekä Nuori Yrittäjyys ry:ssä.

Tutkimuksen havainnot osoittavat, että osuuskunta on oivallinen yrittäjyyskasvatuksen väline lukioissa. Osuuskunnassa yrittäjyyskasvatus tapahtuu pitkäjänteisesti. Siinä toimiminen edesauttaa luovuutta ja on vastapainoa teoreettiselle lukio-opetukselle. Osuuskunnan kautta oppilaat saavat työkokemusta ja oppivat suuren joukon työelämätaitoja. Koulun näkökulmasta osuuskunta edesauttaa koulun ja yhteiskunnan välistä vuorovaikutusta, koska osuuskunta verkostoituu moninaisesti koulun paikkakunnalla.

¹ Tiimiakatemia on yrittäjyyden huippuyksikkö Keski-Suomen ytimessä, Jyväskylässä. Opiskelu tapahtuu työskentelemällä omassa tiimiyrityksessä yhdessä muiden tiimiyrittäjien kanssa (<http://tiimiakatemia.fi/fi/>, 3.10.2015).

Lukio-osuustoiminta kohtaa myös haasteita. Merkittävä haaste on toiminnan integroiminen opetussuunnitelmaan. Lukio-opiskelussa tähdätään tiivistahtisesti ylioppilaskirjoituksiin. Pakollisia kursseja on paljon ja nuorilla on useita harrastuksia ja sosiaalista elämää. Osuuskunnan toiminnan harjoittaminen vie aikaa sekä oppilailta että heitä ohjaavilta opettajilta. Onnistuminen edellyttää, että oppilaat saavat toimintaan osallistumisesta kurssisuorituksia ja opettajille resurssoidaan sekä aikaa että rahallinen korvaus tehdystä työstä. Osuuskunnan jäsenten ja toimintaa ohjaavien opettajien sitoutumiseen tulee panostaa erityisesti, jotta toiminnassa onnistutaan. Toimintaan mukaan tulevien oppilaiden ja opettajien koulutus osuustoiminnallisen yrittäjyyteen on oleellista.

Parhaimmillaan koko koulu voi muuttaa itseään yrittäjämäisemmäksi osuuskunnan avulla. Osuuskunta soveltuu myös edistämään paikallisuutta ja tukemaan paikallista toimintaa. Avainkysymys on, miten paljon halutaan muuttaa lukioiden toimintaa. Jos muutoksia tehdään, niin lukio-osuuskuntatoiminta voi olla osa suurempaa toimintakulttuurin muutosta. Nyt lukio on melko staattinen ja se tähtää voimakkaasti ylioppilaskirjoituksiin. Lukio-osuuskunnan toiminnan kehittämistä edesauttaa myös osuustoiminnalliseen yrittämiseen liittyvän tietouden ja koulutuksen kehittäminen sekä lukio-osuuskuntien keskinäisen verkostoitumisen sekä yritysytteyksien luominen.

Avainsanat: yrittäjyyskasvatus, lukiot, osuustoiminta

Alkusanat

Osuustoiminnan ideaan ja arvotaustaan liittyy paljon yhteisiä piirteitä kansalaiskasvatuksen kanssa. Osuustoiminta on yhdessä tekemistä ja yhdessä yrittämistä. Oppimisen näkökulmasta se on tekemällä oppimista. Nämä olivat asioita, jotka innostivat meitä tekemään pienen pilottitutkimuksen siitä, miten osuustoiminnallinen yrittäjyys soveltuisi yrittäjyyskasvatuksen välineeksi suomalaisiin lukioihin. Tiesimme, että Suomessa on noin 10 lukiota, joissa toimii tai on toiminut osuuskunta. Lähdimme selvittämään lukioiden osuuskuntatoimintaa erityisesti toiminnan vahvuuksien, haasteiden sekä kehittämisen näkökulmasta.

Haastattelujen ja keskustelujen kautta meille selvisi, että osuuskunta soveltuu erittäin hyvin yrittäjyyskasvatuksen välineeksi ja toimii kokonaisvaltaisen oppimisen alustana. Toimintaan liittyy toki haasteita, joita tarkastelemme tässä selvityksessämme. Lopuksi tuomme esille kehittämissuunnitelmia, joilla voitaisiin kehittää lukioiden osuuskuntien toimintaa. Yhteinen näkemys haastatteluissa oli, että osuuskunta on oivallinen väline yrittäjyyden, työelämätaitojen ja verkostoitumisen oppimiseen. Osuuskuntia voisi olla huomattavasti useammassa lukiossa. Tulevan lukion uuden opetussuunnitelman käyttöönoton ja paikallisen soveltamisen myötä näin voi myös tapahtua.

Esittelimme tutkimuksemme tuloksia Pellervo-Seura ry:n järjestämässä Vauhtia yrittäjyyteen – Miten kehittää toisen asteen koulutuksen oppilaitososuustoimintaa? tilaisuudessa 19.11.2015 Helsingissä. Tilaisuudessa oli läsnä noin 30 osallistujaa eri oppilaitoksista, yhdistyksistä sekä järjestöistä. Osallistujat työstivät Learning Cafe-menetelmällä ideoita toisen asteen oppilaitososuustoiminnan kehittämiseksi. Työstetyt teemat ja niihin liittyvät ideat ovat liitteenä tässä raportissamme (kts. Liite 1. Learning Cafe -koonnit).

Haluamme osoittaa lämpimät kiitokset kaikille haastattemillemme opiskelijoille, opettajille, rehtoreille ja aihealueen asiantuntijoille Pekka Iivoselle, Heikki Toivaselle, Sami Karhulle, Matti Ketolalle, Arsi Koskenrannalle sekä Virpi Skipparille. Samoin haluamme kiittää Hannes Gebhardin rahastoa saamastamme taloudellisesta tuesta.

Helsingissä ja Mikkelissä joulukuun 2. päivänä 2015

Eliisa Troberg

Pekka Hytinkoski

Tausta

Kasvatus aktiiviseen ja vastuulliseen kansalaisuuteen on keskeinen päämäärä Suomen koululaitoksessa. Kansalaiskasvatuksen tavoitteita sisältyy viralliseen opetukseen monissa eri oppiaineissa, ja niiden katsotaan toteutuvan osaltaan myös koulujärjestelmän jokapäiväisessä toiminnassa. Kansalaisuuden kannalta oleellisia näiden aihekokonaisuuksien tavoitteissa ovat pyrkimykset sekä ainutkertaisen yksilöllisyyden että eettisen yhteisöllisyyden kehittymiseen, vuorovaikutuksen merkityksen korostamiseen sekä omatoimisen, aloitteellisen ja vastuullisen kansalaisen kasvattamiseen (Kurki & Nivala 2006).

Osuustoiminnan arvoissa ja periaatteissa on yhtäläisyyksiä kansalaiskasvatuksen piirteisiin. Osuuskuntien perustana ovat omatoimisuuden, omavaraisuuden, demokratian, tasa-arvon, oikeudenmukaisuuden ja solidaarisuuden arvot. Osuuskunta on itsenäinen henkilöyhteisö, johon jäsenet liittyvät vapaaehtoisesti toteuttaakseen yhteisesti omistamansa ja demokraattisesti hallitsemansa yrityksen taloudellisia, sosiaalisia ja kulttuurisia tarpeita ja tavoitteita (Osuustoiminnan neuvottelukunta 2009).

Seikkula-Leino et al. (2010) näkevät yrittäjyyskasvatukseen liittyvän kolme tarkoitusta. Ensinnäkin opitaan ymmärtämään yrittäjyyttä, toiseksi opitaan yrittäjämäiseksi ja kolmanneksi opitaan, kuinka tulla yrittäjäksi. Yrittäjyyskasvatuksessa ei ole kyse tiettyjen asiakokonaisuuksien oppimisesta vaan pikemminkin toimintatavan oppimisesta. Yrittäjämäinen oppiminen on tekemällä oppimista, toisilta oppimista ja ongelmien ratkaisemista (Seikkula-Leino 2006).

Teollisuusyhteiskunnasta poissiiirtyminen kohti tieto- ja osaamisyhteiskuntaa on muuttanut suuresti työelämää ja työn luonnetta. Vuorovaikutustaidot ja yhdessä tekeminen ovat tulleet tärkeiksi. Moniosaajuus ja huippuosaajuus syntyvät ryhmien, tiimien ja verkostojen ominaisuutena. Oppiminen on tekemällä oppimista, projektimaista, ilmiöiden ja ongelmien kautta tietoihin tarttuvaa sekä ryhmissä tekemistä painottavaa. Oppilaitosten tulisi harjoittaa monenlaista yhteistyötä eri tahojen kanssa (Oivallus loppuraportti 2011).

Tulisiko lukioiden olla nykyistä toiminnallisempia ja painottaa enemmän myös taitojen kehittymistä? Tämä on haastava ja ajankohtainen kysymys, sillä nykyinen, keskimäärin voimakas tietopainotus tuntuu korostavan enemmän tiedon merkitystä taitojen kustannuksella. Kuitenkin lukion opetussuunnitelman perusteiden (27.10.2015) mukaan

”Opiskelijoille tarjotaan mahdollisuuksia työskentelyyn, joka kytkee opiskeltavat tiedot ja taidot sekä heidän kokemuksiinsa että ympäristössä ja yhteiskunnassa esiintyviin ilmiöihin. Opiskelijoita rohkaistaan ratkomaan avoimia ja riittävän haastavia tehtäviä, havaitsemaan ongelmia sekä esittämään kysymyksiä ja etsimään vastauksia” (Opetushallitus 2015, 7). Osuuskunta edustaa asioiden tekemistä yhdessä, yhteisöllisyyttä, samassa tulee harjoiteltua yrittäjyyttä. Tämä tuntuu vastaavan hyvin uuden opetussuunnitelman tavoitteisiin.

Työmarkkinoiden vaatimukset ja koulutuksen tuottamat pätevyudet (kvalifikaatiot) ovat aina olleet jännitteisessä suhteessa toisiinsa. Koulutusjärjestelmä on pyrkinyt vastaamaan haasteeseen lisäämällä oppiaineiden tuntimääriä ja toisaalta nopeuttamaan valmistumista. Silti koulujen tarjoamien oppimäärien nopeampi suorittaminenkaan ei näytä riittävän täyttämään alati muuttuvassa työssä vaaditun osaamisen tarpeita. Vaikka jo 90-luvulla Suomessa keskusteltiin siitä, että koulu on nuorten mielestä menettänyt asemaansa tärkeimpänä ”todellisen” oppimisen lähteenä (esim. Ziehe 1991; Aittola 1998), niin 2000-luvulla olemme yhä paremmin hahmottaneet, että opiskelijat pitävät koulua ja muuta elämää, esim. työtä, erillisinä oppimisympäristöinä (esim. Collin & Tynjälä 2003). Yrittäjyyskasvatuksella voisi olla roolinsa koulun ja työelämän erillisyyksien vähentäjänä.

Vuotta 1993 pidetään Jyväskylän ammattikorkeakoulun Tiimiakatemia syntymävuotena. Tiimiakatemiassa toimii osuuskuntamuotoisia yrityksiä yrittäjyyden oppimisalustana. Menetelmän kehittäminen vaati määrätietoisia toimijoita ja rohkeaa kokeilua, mutta osoittautui lopulta onnistuneeksi. Oppilaitososuuskuntia on perustettu useimpiin suomalaisiin ammattikorkeakouluihin, moniin ammatillisiin oppilaitoksiin ja noin 10 lukioon. Tiimiakatemia innoittamana oppilaitososuuskuntia on perustettu myös moniin muihin maihin. Vaikka Tiimiakatemialla on nyt kirjoitushetkellä paineita pitää opetustaan korkeatasoisena ja sopeutua organisaatiomuutoksiin (Keskisuomalainen 5.9.2015), se on silti edelleen innovatiivinen opetusympäristö, johon myös kansainväliset vieraat käyvät jatkuvasti tutustumassa.

Se, että opiskelijat ovat useimmiten valinneet opiskelijayrityksen muodoksi osuuskunnan, johtuu paljolti siitä, että osuustoiminnallinen yrittäminen on jo lähtökohdiltaan yhteisyrittämistä. Osuuskunta on liikeyhteisön ohella aina myös henkilöyhteisö eikä pääomayhteisö. Tällainen perusta soveltuu erinomaisesti tiimiyrittämiseen. Lisäksi oppilaitososuuskunta on kohtuullisen helppo perustaa, sillä se vaatii vain pienen pääomapanostuksen ja opiskelijat voivat muokata perustamisvaiheessa yrityksen sääntöjä joustavasti. Seuraava Nilsiä lukion yhteiskuntaopin

opettajan Hannele Hakkaraisen toteamus kuvaa osuuskuntamuodon soveltuvuutta lukioiden yrittäjyyskasvatuksen välineeksi (Hakkarainen 2008, 15).

”Osuuskunta on mielestäni oppilaitokselle sopiva yritysmuoto, koska toiminta lähtee ihmisten yhteistyöstä eikä pääomasijoituksesta. Osuuskunta on yhdessä yrittämistä. Se on tasa-arvoista. Se palkitsee sitoutumista ja yhteisöllisyyttä. Nämä kuuluvat lukiokoulutuksen arvoperustaan. Yritysmuotona se on joustava.”

Tämän tutkimuksen lähtökohta on, että kouluissa on vielä vähän osuuskuntamuotoista yrittäjyyttä. Yrittäjyyden oppiminen lukioissa on toteutunut vahvasti NY-toimintana² tähän mennessä. Osuuskunta-ajatusta on ollut vaikea viedä koulumaailmaan. Osin syynä on ollut koulun toimijoiden tietämättömyys osuustoiminnasta. Osin osuuskuntaa ei ole mielletty sellaiseksi yritysmuodoksi, jonka kautta voisi harjoittaa yrittäjyyttä. Vielä muutama vuosikymmen sitten osuuskunnat ikään kuin torjuttiin. Kun tähän vielä lisätään, että osuuskuntayrittäjyyttä sisältävä opetusaines lähes hävisi kauppakorkeakoulujen opetuksesta toisen maailmansodan jälkeen (Kalmi 2006), niin opettajien mahdollinen suppea tietämys osuuskuntayrittäjyydestä on ymmärrettävää. Opetushallitus suhtautuu osuuskuntaan niin, että se on yksi yrittäjyyden muoto. Ylipäätänsä yrittäjyys on otettu lukion eri aineissa yhä enemmän huomioon.

Tutkimuksen tarkoitus

Tavoitteena on tutkia, miten lukioihin perustetut osuuskunnat toimivat yrittäjyyskasvatuksen välineenä. Keskeisiä tutkimuskysymyksiä ovat:

- Miksi lukioihin on perustettu osuuskuntia?
- Ovatko lukio-osuuskunnat toimineet onnistuneesti?
- Mitä hyötyjä osuustoiminnallisesta yrittäjyydestä saadaan?
- Mitä mahdollisia esteitä on osuuskuntien perustamiselle ja/tai toiminnalle lukioissa?
- Miten osuuskuntien toimintaa tulisi kehittää?
- Miten yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet toteutuvat lukio-osuuskuntien toiminnan kautta?

² Nuori Yrittäjyys (NY) tarjoaa yrittäjyys- ja kuluttajakasvatusta tukevia opinto-ohjelmia 7–25-vuotiaille nuorille koulujen ja oppilaitosten kautta. NY Yrittäjyyskasvatuksen polku on opinto-ohjelmien kokonaisuus, joka tarjoaa käytännönläheisiä yhteistyömuotoja nuorten yrittäjyysasenteen, työelämävalmiuksien sekä oman talouden hallinnan vahvistamiseen. NY on voittoa tavoittelematon yhdistys, ja se kuuluu kansainväliseen kattojärjestöön Junior Achievement Worldwideen. Suomessa toiminta alkoi vuonna 1995 (nuoriyrittajyys.fi, 29.10.2015).

Tutkimuksen kohteina ovat lukioissa toimivat osuuskunnat. Osuuskuntia on perustettu erityisesti yrittäjyyteen painottuviin lukioihin, joita on Suomessa tällä hetkellä noin 20. Lukio-osuuskuntia on toistaiseksi kymmenkunta.

Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimusmenetelmä on laadullinen case-tutkimus ja aineiston käsittelymenetelmänä sisällönanalyysi. Laadullinen case-tutkimus on erityisen perusteltua silloin, kun ilmiöstä ei ole saatavilla aikaisempaa tutkimustietoa ja tutkimuksen tavoitteena on avata tutkimusilmiötä syvällisesti ja monesta eri näkökulmasta.

Tutkimusaineisto koostuu yrittäjyyskasvatuksen ja osuustoiminnan asiantuntijoiden (Opetushallitus, Pellervo-Seura ry, Nuori Yrittäjyys ry, 4H-järjestö) sekä lukioden rehtoreiden, opettajien ja opiskelijoiden haastatteluista. Tutkimukseen valittiin kuusi lukiota, joissa suoritettiin teemahaastattelut. Lisäksi kartoitettiin yhden ruotsinkielisen lukion suhtautuminen oppilaitososuustoimintaan. Haastattelut ajoittuivat kevääseen ja syksyyn 2015.

Yrittäjyyskasvatus ja osuustoiminta kouluissa

Raportin tässä osiossa tarkastelemme lyhyesti lukio-opetuksen arvoperustaa, lukion opetussuunnitelman sisältöjä sekä yrittäjyyskasvatuksen tavoitteita lukiossa. Lisäksi pohdimme osuustoiminnan roolia koulujen yrittäjyyskasvatuksessa.

Oppilaitososuustoiminnasta löytyy jonkin verran aikaisempaa tutkimuskirjallisuutta. Oppilaitososuustoimintaa on tutkittu erityisesti ammattikorkeakoulujen osalta (esim. Eronen 2012 ja Leinonen et al. 2002) ja jonkin verran myös ammatillisten oppilaitosten osalta (esim. Immonen 2010 ja Tuuri 2011) sekä yliopistojen osalta (esim. Jänkälä et al. 2015). Tutkimukset ovat olleet pääsääntöisesti ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä (esim. Raunio 2013) sekä yliopistojen pro gradu- opinnäytetöitä (esim. Eronen 2012). Lukioden oppilaitososuustoimintaa ei ole tutkittu aiemmin.

Tutkimusten mukaan opiskelu oppilaitososuuskunnissa lisäsi opiskelumotivaatiota sekä edisti yhdessä tekemistä, sosiaalisuutta ja erilaisten persoonien huomioon ottamista. Ylipääntensä asenne opiskelua, työntekoa ja yrittäjyyttä kohtaan parani oppilaitososuustoiminnan kautta (Eronen 2012; Troberg et al. 2011).

Lukio-opetuksen arvoperusta

Lukion opetussuunnitelman perusteissa (Opetushallitus 2015, 4-5) määritellään lukio-opetuksen arvoperustaa seuraavasti:

”Lukio-opetus edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta sekä hyvinvointia ja demokratiaa. Lukio-opetus on opiskelijoita uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton, eikä sitä saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen välineenä. Lukio-opetus kannustaa pohtimaan suomalaisen yhteiskunnan ja kansainvälisen kehityksen mahdollisuuksia, vaihtoehtoja ja epäkohtia. Osallisuus, toimijuus ja yhteisöllisyys korostuvat kaikessa lukion toiminnassa.

Jokainen lukio on yhteisö, jossa monista kieli-, katsomus- ja uskontotaustoista tulevilla ihmisillä on mahdollisuus tunnistaa yhteisiä hyvän elämän arvoja ja periaatteita sekä harjaantua yhteistyöhön. Lukiossa kannustetaan keskinäiseen välittämiseen ja huolenpitoon. Luovuutta, aloitteellisuutta, rehellisyyttä ja sisua arvostetaan. Inhimillinen ja kulttuurinen moninaisuus nähdään rikkautena ja luovuuden lähteenä. Kulttuuriperintöjä vahvistetaan välittämällä, arvioimalla ja uudistamalla niihin liittyvää tietoa ja osaamista.”

Lukion opetussuunnitelman aihekokonaisuudet

Lukion uusi 1.8.2016 voimaanastuva opetussuunnitelma rakentuu aihekokonaisuuksista, jotka ovat yhteiskunnallisesti merkittäviä kasvatusta ja koulutushaasteita sekä ajankohtaisia arvokannanottoja. Ne ovat lopulta oppiainerajoja ylittäviä teemoja ja laaja-alaisia osaamisalueita. Kaikille lukioille yhteisiä aihekokonaisuuksia ovat ”aktiivinen kansalaisuus, yrittäjyys ja työelämä”, ”hyvinvointi ja turvallisuus”, ”kestävä elämäntapa ja globaali vastuu”, ”kulttuurien tuntemus ja kansainvälisyys”, ”mediat ja monilukutaito” sekä ”teknologia ja yhteiskunta”. Lisäksi koulutuksen järjestäjä voi hyväksyä opetussuunnitelmaansa myös muita aihekokonaisuuksia (Opetushallitus 2015, 26-27). ”Aktiivinen kansalaisuus, yrittäjyys ja työelämä -aihekokonaisuuden tavoitteena on luoda oppimiskokemuksia, jotka kannustavat aloitteellisuuteen, yrittäjämäiseen toimintaan,

yhteistyöhön, vastuullisuuteen sekä rakentavaan ja tietoperustaiseen kriittisyyteen. Osallistumis-, vaikuttamis- ja työkokemukset ja niiden reflektointi ovat aihekokonaisuuden keskeistä sisältöä” (Opetushallitus 2015, 27).

Yrittäjyyskasvatuksen tavoitteet lukioissa

Lukioiden yrittäjyyskasvatuksen tavoitteena on, että opiskelijat omaksuvat aloitteellisuuden ja yritteliäisyyden toimintatavakseen lukiokoulutuksen aikana sekä saavat laajat tiedolliset valmiudet yrittäjyyden eri muodoista, mahdollisuuksista ja toimintaperiaatteista, ymmärtävät työn merkityksen sekä tuntevat halua itse osallistua lähiyhteisön, kotikunnan ja yhteiskunnan toimintaan sekä elinympäristön yhteisen hyvän luomiseen (Opetusministeriön julkaisuja 2009:7).

Yrittäjyyskasvatuksen fokus lukioissa on käytännön harjoittelussa ja omakohtaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien luomisessa. Tavoitteena on, että opiskelijoista tulee aloitteellisia ja yritteliäitä lukiokoulutuksen aikana. Yrittäjämäisen toimintakulttuurin tehtävänä on edistää opiskelijoiden kasvattamista vastuuseen itsestään ja tekemisistään, kehittää valmiuksia ja keinoja vaikuttaa ja osallistua lähiyhteisössä ja kotikunnassa yhteiskunnalliseen toimintaan (Opetusministeriön julkaisuja 2009:7).

Lukiossa korostetaan osallisuutta ja yhteisöllisyyttä rakentavia menettelytapoja, joita kehitetään suunnitelmallisesti yhteisön ja yhteistyökumppaneiden välisessä vuorovaikutuksessa. Opiskelijoita kannustetaan aktiivisuuteen ja osallistumiseen esimerkiksi opiskelijakunnan ja tutortoiminnan kautta. Opetuksessa hyödynnetään yhteistoiminnallisuutta ja tuetaan ryhmän sosiaalisten suhteiden muotoutumista. Yhteisöllisillä toimintatavoilla ja ryhmäohjauksella on erityinen merkitys lukio-opintojen aloitusvaiheessa (Opetushallitus 2015, 8).

Yrittäjyyskasvatuksen toteutus käytännössä ja osuustoiminnan rooli

Osuustoiminnallinen yrittäminen on yhdessä tekemistä, yhteiseen päämäärään pyrkimistä. Yrittäminen tapahtuu tasa-arvoiselta toimintapohjalta. Jokainen jäsen omistaa osuuskunnasta yhtä suuren osan ja päätöksenteko tapahtuu yleensä jäsen/ääni-periaatteella. Jokaisella jäsenellä on vastuu osuuskunnan menestyksestä. Tällainen toimintatapa täyttää hyvin lukion opetussuunnitelman perusteiden edellyttämät vaateet yhteistoiminnan, yritteliäisyyden, yrittäjyyden sekä

työelämätaitojen oppimisesta.

Yrittäjyyskasvatusta alettiin viedä koulumaailmaan 1990-luvun puolivälissä. Nykyään sitä sovelletaan kouluissa monin eri tavoin. Sen kirjaaminen oppiaineiden tavoitteisiin ja sisältöihin on kuitenkin yhä kirjavaa. Osa opettajakunnasta on ollut kiinnostunut yrittäjyyskasvatuksesta ja osallistunut alan täydennyskoulutukseen. Opettajat kaipaavat enemmän yritysysteistyötä, oppimateriaaleja, asiantuntijavierailuja ja käytännön vinkkejä (OT-lehti 2006).

Osuustoiminnalla ei ole ollut vahvaa asemaa koulujen yrittäjyyskasvatuksessa. Painopiste on ollut "perinteisen" yrittäjyyden puolella. Yrittäjyyskasvatuksessa kaikki yritys muodot ovat samalla viivalla, mutta osuustoiminta on ollut melko tuntematonta. Yliopistot, korkeakoulut, ammattikorkeakoulut sekä ammatilliset oppilaitokset ovat löytäneet osuuskunnan paremmin kuin peruskoulut ja lukiot (OT-lehti 2006).

Osuustoiminnan tuntemattomuuteen on monia syitä. Osuustoiminta ei ole ollut kovin vahvasti esillä yrittäjyyden oppikirjoissa ja neuvontaoppaissa, joten opettajillakin on usein riittämättömät tiedot. Toisaalta osuuskunnat ja osuustoiminnan neuvonnan tahot eivät ole tuoneet osuustoimintaa ehkä riittävästi esille (OT-lehti 2006).

Osuustoiminta mielletään usein suurena yritystoimintana, ei niinkään pienyritystoimintana. Kun yrittäjyyskasvatus on läheisesti sidoksissa juuri uuden yrittäjyyden synnyttämiseen, ei helposti oivalleta, että myös osuustoiminnallinen yrittäminen kuuluisi yrittäjyyskasvatuksen piiriin. Ei olla tiedostettu, että osuuskuntia perustetaan nykyään hyvin monille eri alueille ja osuuskunta toimii modernina verkostoyrityksen muotona (OT-lehti 2006).

Opinto-ohjauksessa ja ohjauksen opinnoissa korostetaan yhä enemmän vertaistuen, vertaisuuden merkitystä. Ohjauksen kehittämisen keskeiseksi näkökulmaksi on nousemassa vertaistuen ja yhteisöllisyyden synnyttäminen opintojen aikana eri koulutusorganisaatioissa. Tällä toiminnalla pyritään vähentämään ryhmään kuulumattomuuden ja yksinäisyyden tunteita niin opintojen alkuvaiheessa, niiden edetessä kuin päätösvaiheessakin. Tällaisen aktiivisen osallisuuden tukeminen, missä opettaja toimii enemmän taustalla ohjaajana kuin keskiössä, näyttää vahvistavan yksilön toimintakykyä niin, että se heijastuu myös koulun ulkopuolelle. Ryhmäytyneet opiskelijat voivat kokea opintojensa edistyvän samalla työelämässä tärkeitä vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja oppien (Penttinen, Skaniakos, Valkonen & Plihtari 2011 ; Penttinen 2011). Lukioiden osuuskunnat

voivat myös omalta osaltaan toimia näiden opinto-ohjauksen, erityisesti vertaisuuden tavoitteiden toteuttamisessa.

Tutkimuksen havainnot

Seuraavassa tarkastellaan tutkimuksen havaintoja erityisesti lukio-osuuskuntien vahvuuksien, haasteiden sekä kehittämisen näkökulmista.

Lukio-osuuskuntien vahvuuksia yrittäjyyskasvatuksen välineenä

Toimii erittäin hyvin yrittäjyyskasvatuksen välineenä

Tutkimushaastattelut osoittivat, että lukio-osuuskunnat soveltuvat erittäin hyvin yrittäjyyskasvatuksen välineeksi. Useammassa haastattelussa todettiin, että yrittäjyyskasvatus jäisi irralliseksi asiaksi ilman osuuskuntaa. Osuuskunta tuo opiskelijoille kokemuksia työstä ja yrittäjyydestä ja kasvattaa vastuullisuuteen.

Haastatellut opiskelijat toivat esille, että on hienoa päästä tutustumaan työn tekemiseen, sekä yrittäjyyteen. Haastatteluissa myös todettiin, että osuuskunta toimii hyvänä yrittäjyyskasvatuksen välineenä nimenomaan heille, jotka toimivat aktiivisesti osuuskunnan hallituksessa ja toiminnan kehittämisessä. Yrittäjyys ei välttämättä tule kuitenkaan tutuksi heille, jotka tekevät vain työprojekteja osuuskunnan kautta.

Yrittäjyyskasvatusta pitkäjänteisesti

Lukio-osuuskunnat toteuttavat yrittäjyyskasvatusta ja yrittäjyyteen valmentautumista pitkäjänteisesti. On aivan eri asia työskennellä oikeassa yrityksessä kuin suorittaa yrittäjyyskursseja. NY-yrittäjyys on osoittautunut hyvin mallinnetuksi sekä aikataulutetuksi ja siksi myös käytetyksi opiskelijayrittäjyyden muodoksi, jossa on esim. yhteistoiminnan ja kaverijohtajuuden näkökulmasta yhtäläisyyksiä opiskelijaosuuskuntiin. NY-toiminta toteutuu lukioissa erityisesti NY Vuosi yrittäjänä -ohjelman kautta, mutta siitä saatuja oppeja voidaan hyödyntää alueellisesti myös

lyhyemmissä NY-tilaisuuksissa (esim. NY 24h -leiri). NY Vuosi yrittäjänä -ohjelman on todettu olevan erittäin hyvä väline yrittäjyysopintojen toteuttamiselle ja kannustavan myös lukion muita opiskelijoita yrittäjämäisyyteen. Tätä kuvastaa seuraava kommentti: *”Meillä on käytävillä julisteita ja muuta sellaista niin ehkä se tuo sit myös semmoista työelämä tietoisuutta ja sellaista niin kuin esimerkkiä tietynlaisesta asenteesta myös muille opiskelijoille”*.

NY-toiminnassa vuoden yrittäjyys-kokemuksen jälkeen nuoria kannustetaan jatkamaan yrittäjyyttä ja heille esitellään eri yritysmuotoja, joiden joukossa tulee esille myös osuustoiminnallinen yrittäjyys. NY-toimintaan verrattuna lukio-osuustoiminta on pidemmän aikavälin toimintaa, sillä perustettuja osuuskuntia ei lakkauteta vuoden toiminnan jälkeen kuten NY-yritykset. Lisäksi NY-yritykset voivat tuottaa vain rajatusti voittoa. NY-yrityksen liikevaihtoraja on 8500 € (<http://nyvuosiyrittajana.fi/>, 29.10.2015).

Lukio-osuustoiminta edesauttaa luovuutta ja on vastapainoa teoreettiselle lukio-opetukselle

Lukio-osuuskunnassa toimiminen on tekemällä oppimista, kehittämistä ja keksimistä. Se edistää monin tavoin opiskelijoiden luovuutta ja toimii hyvin vastapainona teoreettisille opinnoille. Tätä kuvastavat seuraavat haastattelun kommentit.

”Kun perustettiin silloin ekana vuonna niin meillä ei ollut mitään. Meillä ei ollut edes nimeä, meillä ei ollut logoa, meillä ei ollut laskupohjia, että se ensimmäinen vuosi meni ja se oli tosi niin kuin ja koko ajan se niin kuin aina se uusi porukka tavallaan vähän kehittää sitä yritystä pikkuisen jotenkin eteenpäin. Viimeksi tehtiin kotisivut, tai niin kuin uusittiin kotisivut. Tänä lukuvuonna syntyi verkkokauppa ja meidän pitää yrittää aina haistella, että mihin maailma on menossa.”

”Sehän nimenomaan sille aika teoreettiselle lukiolle antaa vastapainoa, että on niin kuin learning by doing ja opitaan tekemällä.”

Osuuskunnan toiminta on kokonaisvaltaista ja sen kautta oppiminen on ilmiöpohjaista oppimista. Tätä kuvastaa seuraava haastattelun kommentti:

”Yrittäjyys on ilmiönä kokonaisvaltainen, että minkä takia sitten joku osuuskunta ei voisi toimia niin kuin valtavan hyvänä ponnistuslautana sitten sille opetussuunnitelman työn toteuttamiselle.”

Lukio-osuustoiminta kehittää monipuolisesti työelämätaitoja

Toimiminen aktiivisesti lukio-osuuskunnassa antaa näkymiä työelämään sekä opettaa monipuolisesti työelämätaitoja. Haastatellut opiskelijat toivat esille, että he ovat oppineet mm. rahaliikenteen hoitamista, verojen ja palkkojen maksua, laskutusta, arvonlisäverotusta, työehtosopimisasioloita sekä tehneet erilaisia laskelmia. He ovat myös oppineet markkinointia, asiakastyötä, johtamista, organisointia sekä kokouskäytäntöjä. Osuustoiminnallisen yrittäjyyden kautta opiskelijat oppivat, miten tehdään yhdessä päätöksiä, otetaan vastuuta ja jaetaan vastuuta.

Vaikka opettajien rooli lukio-osuuskunnan ohjaajana on kriittisen tärkeää, niin samalla nuoret ohjaavat toiminnan suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa myös toisiaan. Voidaan sanoa, että myös lukio-osuuskunnissa tarvitaan kaverijohtajuutta, joka tarkoittaa Toivasen (2013, 9) mukaan seuraavia asioita:

- ”1. Työn suoritteiden vastuu ja aloite tulevat tasapainoisesti organisaatiolta ja jäseneltä.*
- 2. Organisaatiolla on aito jaettu visio.*
- 3. Organisaatiolla on communitas eli yhteisö, jolla on me-henki ja rituaaleja.*
- 4. Organisaation jäsenet ovat keskenään kavereita, enemmän kuin tuttavina, mutta vähemmän kuin ystäviä riittää hyvin.”*

Seuraava haastatellun kommentti kuvaa, miten lukio-osuustoiminta kehittää opiskelijoita monipuolisesti ei vain antamalla työelämän taitoja vaan kehitystä tapahtuu myös itsensä kehittämisen sekä verkostoitumisen näkökulmista.

”Työelämätaitoja ja yrittäjyyden taitoja ja itsensä niin kuin haastamisen- ja kehittymisensä taitoja. Ja tietysti erittäin tärkeänä myös niin kuin.. verkostoituminen. Että sinä, jos sinä pääset johonkin duuniin, anna hyvä kuva itsestä, se voi poikaa jotakin ja niin kuin vaikka jatkotyötä joskus tai jonkun työpaikan kymmenen vuoden päästä.”

Osuuskunnassa toimiminen opettaa myös epävarmuuden sietokykyä: *”Semmoista tiimityöskentelyä, yhdessä tekemistä ja sillä tavalla niin kuin epävarmuuden sietokykyä koska meidän emme tiedä mitä tässä tapahtuu ja tuota voi olla, että ei tapahdu mitään, me ei saada mitään aikaiseksi ja sekin on*

niin kuin sitä oppimista, että tavoite ei ole, että tämä tekee niin kuin kauheasti voittoa vaan, että me opitaan tätä yrittäjyyttä ja kaikki se mitä tässä opitaan kun me toimitaan, niin on sitä oppia siihen. Ja kyllä tietysti vastuullisuutta ja sitten, että ne joutuvat myymään tätä ideaansa niin yrittäjille kuin muille oppilaille.”

Lukio-osuuskunnat työllistävät

Lukio-osuuskuntien toiminnan vahvuuksia on eittämättä myös oppilaiden työllistäminen. Esimerkiksi vuodesta 2013 toiminut Kauniaisten lukion osuuskunta Grani on työllistänyt jo suuren joukon oppilaita. Työn tekeminen ja rahan ansaita ovat hyviä motivaattoreita oppilaille. Opiskelijayrityksistä saadut kokemukset, työtodistukset ja CV:n täydennykset voivat luoda nuorille kesätyömahdollisuuksia myös varsinaisen opiskelijayrittäjyyden päätyttyä.

Opiskelijoiden tekemät työtehtävät ovat olleet moninaisia kuten seuraava haastateltu toteaa, ...” oppilaat tekevät töitä ja jotkut pieniä töitä, jotkut tekevät siivoustöitä, vähän puuta maalavat, tietokonehommat ovat olleet aika tärkeitä, monet voivat käydä laittamassa tietokoneen kuntoon. Ja kunnan ensimmäiset nettisivut oppilaat tekivät tämmöisenä kesätyönä.”

Koulun verkostoituminen yhteiskuntaan

Perinteisesti koulut, yritykset ja yhteisöt ovat toimineet erillään. Lukio-osuustoiminta edesauttaa koulun integroitumista yhteiskuntaan. Jo osuuskunnan perustamisvaiheessa alkaa yhteistyö viranomaistahon kanssa. Samoin kunnan kanssa yhteistyö muodostuu usein tiiviiksi. Varsinkin pienillä paikkakunnilla lukio-osuuskunnat ovat edesauttaneet koulun ja yhteiskunnan eri toimijoiden välistä verkostoitumista. Tätä kuvastaa seuraava haastatellun kommentti: *”Tällaisella pienehköllä paikkakunnalla niin täällähän monesti on se melkein se koulutetuin väki täällä koulussa, että täältähän voidaan kanssa tulla kysymään neuvoa, että me ollaan niin kuin aktiivinen toimija tässä yhteiskunnassa.”* Koulun merkitys koetaan myös merkittäväksi: *”Tämä ei ole koulu vaan tämä on tämän kunnan tärkein laitos, joka toimii, joka vaikuttaa, jonne tulee kaikki nuoret.”*

Koulujen yrittäjyyskasvatuksella on merkitystä koko paikkakunnan näkökulmasta. Tätä kuvastaa seuraava haastatellun kommentti: *”...kun tämä on tämmöinen pikku-kylä ja kulttuuriltaan hyvin tämmöinen puhtoinen maaseutupaikkakunta niin kyllä minä näen, että täällä niin kuin*

yrittäjyyskasvatuksella olisi hirveen hyvät mahdollisuudet niin kuin kehittää tätä paikkakuntaakin. Niin ja oppia tietenkin myös siitä paikkakunnan kulttuurista mutta, että nuorethan ovat hyvin innokkaita tekemään kaikenlaista ja ne saisivat varmasti uusia juttuja tänne syntymään ja se lukio voi oikeasti toimia niin kuin semmoisena niin kuin aluekehityksen promoottorina.”

Toisaalta yrittäjyyspainotteiset lukiot ovat usein jo alun alkaen toimineet aktiivisesti ympäristössään olevien eri tahojen kanssa. Tätä kuvastaa seuraava haastatellun kommentti: *”Meillä on tämä ympäröivän yhteiskunnan mukaan tulo tähän mukaan eli me ollaan alusta lähtien tehty tällöisiä yritysvierailuja, työelämä tutustumisia, joita lukiossa ei siihen aikaan ollut missään. Meillä käy vierailijoita, me mennään muualle ja meillä on ollut tällöisiä, me ollaan sanottu niitä toimintaviikoiksi, ympäristöviikkoja, kaikenlaisia muita, joissa me ollaan niin kuin oltu tähän yhteiskuntaan sidoksissa”.*

Ammattikorkeakoulujen oppilaitososuuskuntien vahvuuksista on tehty samansuuntaisia havaintoja. Esimerkiksi Raunio 2013 toteaa, että ammattikorkeakoulujen erilaisille osuuskuntamalleille ovat yhteistä niiden tuottamat edut. Merkittävä vahvuus on, että opiskelijoiden opinnot etenevät asiakkaille tehtävien käytännönprojektien kautta. He myös tienaa rahaa ja pystyvät tekemään oman alan töitä jo opintojen aikana. Osuuskunnassa opiskelijat oppivat yrittäjyyttä, tiimityöskentelytaitoja, teorian muuttamista käytäntöön ja monenlaisia työelämän taitoja.

Haastattelujen perusteella on mahdollista, että mielikuvat osuustoiminnasta ”pienimuotoisena yrittäjyytenä” voivat edistää paikallista yhteistyötä, jolloin koulun ympärillä oleva kunta, kaupunki, yhteisöt ja muut yritykset eivät koe opiskelijaosuuskuntaa uhkaavaksi kilpailijaksi, vaan sympaattiseksi toimijaksi, jota autetaan mielellään. Näin paikallisesti voidaan parhaimmillaan edistää ja toteuttaa myös muita nuorten paikalliseen aktivointiin liittyviä yhteisiä tavoitteita.

Lukio–osuuskuntien kohtaamia haasteita

Osuuskuntatoiminnan integroiminen opintosuunnitelmaan

Lukio-osuuskunnassa toimimisen integroiminen opintoihin on usein haaste. Tämä johtuu erityisesti siitä, että lukion ensisijainen tähtäin ovat ylioppilaskirjoitukset. Lukiolaisilla on paljon pakollisia kursseja. Mikäli lukio-osuuskunnassa toimimista ei integroida opintoihin niin, että opiskelija saa

kurssisuorituksia myös osuuskunnassa toimimisesta, voi olla vaikea löytää sitoutuneita opiskelijoita. Se, että saataisiin osuuskunnassa toimiminen hyväksytyksi kurssiksi on koulukohtainen kysymys. Tämäkään ei silti ratkaise vielä ongelmaa siitä, että lukio-osuuskunnasta saaduista opeista ei ole suoraa hyötyä nykymuotoisissa ylioppilaskirjoituksissa.

Haasteena on löytää riittävä aika osuuskunnan toimintaan ja sen kehittämiseen. Tämä koskee sekä opettajia että opiskelijoita. Esimerkiksi koeviikoilla opiskelijoilla ei ole aikaa. Monella aktiivisella opiskelijalla on lisäksi niin monia harrastuksia, etteivät he ehdi mukaan osuuskunnan toimintaan. Toiminnan suunnitteluun, organisointiin ja markkinointiin pitäisi olla enemmän aikaa. Kesäaika on myös haaste kouluille. Opettajat eivät ole työssä, mutta osuuskunta voisi kaivata ohjausta. Tätä ajanpuutetta kuvastaa yhden haastatellun opiskelijan kommentti:

”Suurin haaste on, että yrityksen pyörittäminen olisi täyspäivästä työtä, mutta aikaa ei ole riittävästi.”

Haasteena sitoutuminen

Haasteena on löytää hyviä opiskelijatyyppejä osuuskuntaan sekä saada opiskelijat tarttumaan työhön ja ottamaan vastuun sekä sitoutumaan. He, jotka ovat olleet pidempään mukana, yleensä sitoutuvat. Opiskelijoiden valintajärjestelmää tulisi kehittää, jotta saataisiin mahdollisimman sitoutuneet ja motivoituneet opiskelijat. Toisaalta opiskelijoille tulee tarjota turvallinen ja joustava mahdollisuus halutessaan siirtyä takaisin perinteisemmän opiskelun pariin. Myös tämä voi lisätä merkittävästi opiskelijoiden halua kokeilla, yrittää ja oppia koulun osuuskunnassa. Toinen asia, jolla motivoitumista ja sitoutumista voitaisiin edistää, on oikeiden asiakkaiden saaminen heti toiminnan alkuvaiheessa. Sitoutumisen edistäminen edellyttää paljon sisäistä markkinointia opettajilta.

Seuraava oppilaskommentti kuvaa sitoutumisen haastetta ja sen vaikutusta osuuskunnan toimintaan:

”Jos saataisiin vielä enemmän sitoutuneita opiskelijoita hallitukseen, päästäisiin panostamaan enemmän markkinointiin. Jäsenten tulee olla vastuunkantajia. Hallituksessa toimivat kasvavat todella vastuullisuuteen.”

Lukio-osuustoimintaa ohjaavien opettajien mukaan saaminen toimintaan ja sitouttaminen saattaa

olla myös haaste. Osuustoiminnallinen yrittäjäyys on usein vierasta opettajille. Lukio-osuustoiminnan vaatima aika ja työpanos voivat myös vaikuttaa siihen, että asiasta innostuvia opettajia on vaikea löytää.

Haastatteluissa kävi ilmi, että on tärkeää myös säilyttää aktiivisten rehtoreiden ja opettajien osaaminen ja innostus mahdollisten työpaikanvaihtojen ja eläköitymisten yhteydessä. Paikallisia aktiivisia toimijoita tarvitaan, samalla täytyy myös huolehtia siitä, että opiskelijaosuuskunta on koko koulun yhteinen projekti myös tulevaisuudessa.

Koulussa olisi oltava riittävä joukko sitoutuneita opettajia toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi. Tätä kuvastaa seuraava haastattelun kommentti: *”Että se vaatisi kyllä enemmän ihmisiä ympärille, se tarvitsisi jonkun jonka voisi innostaa tähän kaveriksi... se tarvitsee sen, että ei jää yhden ihmisen harteille”*. Toisaalta tuotiin esille, että mukaan tulevien opettajien ei tarvitse välttämättä olla yhteiskuntaopin opettajia: *...”että sen ei tarvitse olla yhteiskuntaopinopettaja tai tämmöinen, että se voi olla ihan kuka tahansa joka on niin kuin ylipäättänsä kiinnostunut tämmöisestä yrittäjäyyskasvatuksesta.”*

Opettajien ja opiskelijoiden kouluttaminen

Osuuskuntatoiminta vaatii paljon paneutumista ja aikaa sekä mukana olevilta opettajilta että opiskelijoilta. Opettajien työajassa ja palkkauksessa tulisi huomioida lukio-osuustoiminnan kehittämiseen ja harjoittamiseen menevä aika. Työn luonne osuuskunnassa on myös hyvin erilainen verrattuna luokkahuoneopetukseen. Lukio-osuustoiminnassa koetaan usein painetta toiminnan ”keskeneräisyydestä”.

Kouluttautuminen yrittäjäyteen ja osuustoiminnalliseen yhteisyrittämiseen on tärkeää sekä opettajille että opiskelijoille. Uudet opettajat ja opiskelijat kaipaavat perehdyttävää tietoutta ja jo toiminnassa mukana olevat tietojen päivittämistä sekä tietojen jakamista muiden kanssa. Haastatteluissa selvisi, että optimaalisessa tapauksessa lukio-osuuskuntatoiminnalla on sekä johdon tuki että muutaman hengen ryhmä suunnittelemassa ja ohjaamassa varsinaista toimintaa. Jos lukio-osuuskunnan ohjaaminen on vain yhden opettajan päävastuulla, niin toiminta ei ole kestäväällä pohjalla.

Yrittäjyysopinnot ja osuuskunnassa toimiminen eivät välttämättä sovi kaikille opiskelijoille.

NY Vuosi yrittäjänä -ohjelmaa opettanut opettaja on havainnut että oma-aloitteisuus on tärkeää: ”*Ja kenelle haastavaa niin sellaiselle, jolla ei ole niin kuin oma-aloitteisuutta ja sitä itsensä johtamisen kykyä. Ei niin kuin pärjää jos tarvitsee opettajan niin kuin komentamaan joka ikisen asian ja katsomaan selän takana niin ei siitä tule mitään.*”

Muuramen lukiossa on kehitetty järjestelmä takaamaan osuuskunnan talousvastaavan asema. Toimiva talousvastaava kouluttaa seuraavan talousvastaavan ajoissa ennen kuin siirtyy itse lukulomalle ennen viimeisiä ylioppilaskirjoituksia. Opettajataholta on tullut myös tukea tähän. Tämä järjestely on toiminut hyvin ja se on ollut välttämätön, koska talousvastaavan tehtävä on erittäin tärkeä osuuskunnassa.

Opiskelijaosuuskuntien toiminnassa kannattaa jo etukäteen pohtia, missä rooleissa alle ja yli täysi-ikäisyyden täyttäneet voivat toimia. Malleja on erilaisia ja ratkaisuja löytyy, mutta myös tämä ikäasia on syytä ottaa huomioon, kun pohditaan missä rooleissa lukion ensimmäisten luokkien opiskelijat, lukion kolmannen vuoden opiskelijat ja opettajat tulevat lukio-osuuskunnissa toimimaan.

Ympäristön suhtautuminen osuustoiminnallisen yrittäjyyteen

Osuuskuntamuotoisia pienyrityksiä oli Suomessa erittäin vähän vielä muutama vuosikymmen sitten. Osuuskuntaa ei tunnettu yritysneuvonnassa ja monet tahot suhtautuivat siihen epäillen. Haastatteluissa kävi ilmi, että kaikilla paikkakunnilla ei ole suhtauduttu myönteisesti lukio-osuustoimintaan. Lukio-osuuskunta on saatettu esimerkiksi kokea kielteiseksi kilpailijaksi muiden pienyritysten taholta.

Lukio-osuustoiminnan kehittäminen

Osuustoiminnallinen yrittäjyys on vasta alkutekijöissään suomalaisissa lukioissa. Toiminta edellyttää onnistuakseen monipuolista kehitystyötä. Seuraavassa tarkastelemme kehittämisen eri osa-alueita.

Toimintakulttuurin muutos

Osuuskunta edustaa yhteisöllisyyttä ja yrittäjyyttä sekä asioiden tekemistä yhdessä kokonaisvaltaisesti. Tämä vastaa hyvin opetussuunnitelman tavoitteisiin. Koko koulu voi muuttaa itseään yrittäjämäisemmäksi oppimisosuuskunnan avulla, kun osuuskuntayrittäjyys vie koulun toimintakulttuuriin. Osuuskunta soveltuu myös erittäin hyvin edistämään paikallisuutta ja tukemaan paikallista toimintaa. Avainkysymys on, miten paljon halutaan muuttaa lukioiden toimintaa. Nyt lukio on melko staattinen, se tähtää ylioppilaskirjoituksiin.

Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen (ETLA) tuoreen Työn murros – riittääkö dynamiikka? - julkaisun (Kauhanen, Maliranta, Rouvinen & Vihriälä 2015) mukaan jopa kolmasosa nykyisistä työntekijöistä on ammateissa, joissa automatiikka ja tietotekniikka korvaavat työntekijän seuraavien vuosikymmenten aikana. Tästä syystä tarvitaan hyvää pohjakoulutusta tarjoamaan varhaiskasvatukseen, peruskouluihin ja toiselle asteelle kykyä omaksua nopeasti uusia valmiuksia, joita sekä teknologian murros ja syvenevä kilpailu työmarkkinoilla aiheuttavat.

Kouluopetusta tulisi uudistaa ja ottaa käytäntöön uusia yhteiskunnalliseen osallisuuteen kannustavia muotoja. Opettajien tulisi entistä enemmän uskaltaa kyseenalaistaa rutiinejaan ja luoda yhdessä uudenlaista osallistavampaa toimintakulttuuria. Nuorilla on luovuutta ja tuoreita näkökulmia, he ovat valmiita keskustelemaan, kyseenalaistamaan ja ideoimaan tulevaisuutta omista näkökulmistaan, kun heille annetaan siihen aito mahdollisuus. Kyse on pitkälti arvoalinnoista ja kouluopetuksen painopisteistä. Monia hyväksi havaittuja toimintatapoja jo toteutetaankin (Kaihari-Salminen et al. 2010)

Toimintakulttuurin muutosta voidaan edistää antamalla sekä opiskelijoille että toiminnassa mukana olleille opettajille ja rehtoreille asianmukaiset työtodistukset lukio-osuuskuntaan liittyvästä toiminnastaan. Lukio-osuuskunnan yhteisen yrittämisen ja tätä kautta saadun työkokemuksen kautta nuoren voi olla helpompi saada muitakin töitä jo lukio-opintojen aikana ja etenkin kirjoitusten jälkeen. On tärkeää nostaa esiin myös se, että lukio-osuuskuntia ohjaavat opettajat ja rehtorit saavat vuosien kuluessa merkittävää ohjaus- ja yrittäjyyskasvatuskokemusta, josta voi olla heille hyötyä, jos he myöhemmin hakeutuvat uusiin työtehtäviin.

Osuuskunta yrittäjyyden oppimisympäristöksi

Tutkimuksen haastatteluissa tuli esille, että Nuori yrittäjyys -toiminta on etabloitunut hyvin suomalaiseen koulumaailmaan. Samoin haastatteluissa pohdittiin sitä, voisiko Nuori yrittäjyys-toiminta ottaa rinnalleen osuuskuntayrittäjyyden. Lukiot ja korkeakoulut voisivat myös lisätä yhteistyötään.

Kun osuuskuntaa aletaan käyttää lukiossa yrittäjyyden oppimisympäristönä, prosessissa voidaan nähdä kolme eri vaihetta (Iivonen 2015):

1. pedagogisen mallin kehittäminen
2. materiaalipohjan kehittäminen
3. koulutus

Lukio-osuustoiminnan integrointi opetussuunnitelmiin ja pedagogisen mallin kehittäminen

Tärkeä edellytys lukio-osuuskunnan menestykselle on, että toimintamallille mietitään hyvä rakenne ja organisointi. Tämä pitäisi ottaa huomioon opetussuunnitelmissa. Ajatus yrittäjyyslukiosta voisi auttaa suunnittelemaan toimintaa paremmin. Opiskelijan näkökulmasta on tärkeää, että osuuskuntatoimintaa kyettäisiin integroimaan hyvin opintoihin ja opiskelijat saisivat selkeitä kurssisuorituksia toiminnastaan osuuskunnassa. Samoin opettajien osuuskunnan toimintaan käyttämä aika tulisi huomioida opettajien työajassa ja palkkauksessa.

Osuuskunnan perustaminen vaatii työtä ja toiminnan alkuun saattaminen voi olla haastavaa. Parhaiten kuitenkin oppii ryhtymällä rohkeasti toimintaan. Osuustoiminnallinen yrittäminen on yhteistyötä, jossa oppii koko ajan vain tekemällä eli kuten seuraava haastateltu toteaa.

”Pitäisi ruveta vaan tekemään. Moni miettii, että pitäisi, pitäisi kun olisi, voi ei.. ja sit se aika valuu ohi. Että me jos oltaisiin 2003 mietitty, että olisi pitänyt niin meillä olisi jäänyt 120 000 euroa saamatta liikevaihtoa tänä aikana, sitä on ollut niin paljon, tuhansia, tuhansia työtunteja ja opiskelijoille tärkeitä niin kuin työkoemusta ja miten asiakas kohdataan.”

Osuustoiminnalliseen yrittämiseen liittyvän tietouden ja koulutuksen kehittäminen

Sekä opettajien että opiskelijoiden koulutus osuuskuntayrittäjyyteen on tärkeää. Lukiolaiset tuntevat, että he tarvitsevat jonkinlaisen koulutuksen alussa, kun tulee uutena mukaan toimintaan.

Monet haastatelluista rehtoreista tiesivät muita lukioita, joissa oltiin kiinnostuneita opiskelijaosuuskunnista. Erityisesti Muuramen lukio tunnettiin osuuskuntayrittäjyyttä opetukseensa yhdistävänä lukiona. Rehtorien ja opettajien verkostot, tunnetut lukio-osuuskunta -caset ja yrittäjyyskasvatushankkeet sekä Pellervo-Seuran pitkäjänteinen toiminta eri koulutusasteilla olivat lisänneet usean tähän raporttiin haastatellun tietämystä ja kiinnostusta osuuskuntayrittäjyyttä kohtaan. Myös aikaisempi yrittäjyyskasvatuksen ja yrittäjyyslukioverkoston kehittämishanke (Y-Love, mukana oli 23 lukiota) ja sen jatkohanke mainittiin opiskelijaosuuskuntiin liittyvän kiinnostuksen herättäjinä.

Toimintaa tukevan oppimateriaalin luominen on tärkeä elementti lukio-osuustoiminnan kehittämisessä. Haastatellut opiskelijat toivoivat internet-pohjaista opetusmateriaalia, miten lukio-osuuskunta perustetaan, miten se toimii ja miten sen toimintaa voitaisiin kehittää. Opetusmateriaalia tulisi olla myös ruotsinkielisenä ruotsinkielisiä kouluja ja oppilaitoksia varten. Tällaisen opetusmateriaalin kehittämisessä voisi olla mukana useita tahoja kuten Pellervo-Seura ry ja Opetushallitus.

Lukio-osuuskuntien keskinäisen verkostoitumisen sekä yritysytöksien luominen

Toimintaa kyetään edesauttamaan verkostojen kehittämisellä niin asiakkaisiin kuin muihin lukio-osuuskuntiin ja oppilaitoksiin päin. Asiakkaiden kanssa tulisi tavoitella pitkäaikaista yhteistyötä. Haastatteluista tuli ehdotus siitä, että lukiolaiset kehittäisivät lukiokurssin yhdessä jonkun paikallisen yrittäjän kanssa. Lukio-osuuskunnan toimijoiden keskinäisessä verkostoitumisessa nähtiin tärkeänä Pellervo-Seuran rooli. Toivottiin, että Pellervo-Seura kutsuisi kokoon lukio-osuuskuntien toimijat kouluttautumaan, verkostoitumaan ja vaihtamaan parhaimpia käytäntöjään.

Yrittäjyyskasvatusta voidaan toteuttaa yhteistyönä erilaisten oppilaitosten kesken. Esimerkiksi Kajaanissa toimii yrittäjyyden valmennuskeskus Intotalo, joka tuottaa yrittäjyyskursseja koulutuksen eri tasoille, myös lukiolle. Projektiopintoja voidaan liittää suoraan osaksi tutkintoa ammattiopistossa, lukiossa, ammattikorkeakoulussa ja yliopistossa. Intotalossa toimii myös osuuskunta, jonka kautta lukiolaiset ja ammattiopistolaiset voivat päästä kesätöihin (OT-lehti 3, 2004).

Kainuun ammattiopiston YritysAmiksessa³ Nuori yrittäjyys-vuoden jälkeen yrittäjyyttä voi jatkaa osuuskunnassa, jos yrittäminen tuntuu omalta jutulta ja yritysidea on ollut toimiva. YritysAmiksessa toimii kaksi osuuskuntaa Osuuskunta Impilinna ja Osuuskunta Tervakanava (Kainuun ammattiopisto, 3.11.2015).

Lahdessa sijaitsevassa Koulutuskeskus Salpauksessa toimii Osuuskunta Messinki, johon voivat liittyä Koulutuskeskus Salpauksen nykyiset ja valmistuneet opiskelijat. Osuuskunta toimii yhteistyössä Salpauksen kanssa ja se on avoin kaikille opiskelijoille niin aikuiskoulutuksessa kuin nuorten koulutuksessakin (Koulutuskeskus Salpaus, 29.10.2015).

Seinäjoen Koulutuskeskus Sedun puitteissa toimii kaksi osuuskuntaa, joihin voivat liittyä myös toisen asteen opiskelijat. Opiskelijoiden osuuskunta tukee kokonaisvaltaista yrittäjyyden mallia (Koulutuskeskus Sedu, 29.10.2015).

Hämeenlinnassa toimivan Osuuskunta TaiTava Hämeen tarkoituksena on toimia toisen asteen yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen sekä ammatillisen lisäkoulutuksen opiskelijoiden ja ammattilaisten yhteistyöverkkona, joka tarjoaa jäsenille puitteita yrittäjyyden oppimiseen ja harjoittamiseen. Osuuskunta toimii ensisijaisesti yhteistyössä Koulutuskuntayhtymä Tavastian kanssa (Osuuskunta TaiTava Häme, 8.10.2015).

Toiminnan arvioinnin kehittäminen

Opiskelijoiden oppimista edistetään oppimisen arvioinnilla. Tämä määritellään seuraavasti

³ YritysAmiksen muodostaa ammattiopiston kulttuurin, luonnon ja liiketalouden osaamisalue, jolla opiskelee yli 900 nuorta ja aikuista perustutkintoihin ja ammattitutkintoihin (Kainuun ammattiopisto, 3.11.2015).

lukiolaissa: ”*Opiskelijan arvioinnilla pyritään ohjaamaan ja kannustamaan opiskelua sekä kehittämään opiskelijan edellytyksiä itsearviointiin. Opiskelijan oppimista ja työskentelyä tulee arvioida monipuolisesti*” (Lukiolaki 629/1998, 17 § 1 mom., muutettu lailla 1116/2008).

Lukio-osuuskuntien toimintaa voidaan kehittää toiminnan arvioinnilla. Toimintaa olisi hyvä arvioida myös monesta eri näkökulmasta. Esimerkiksi Muuramen lukiossa toiminnan taloudellista onnistumista arvioidaan seuraavien tekijöiden osalta: tehdyt työkeikat per vuosi, liikevaihto ja liikevoitto sekä opiskelijoille maksetut palkat.

Yrittäjämäisen toiminnan arviointiin käytetään erilaisia menetelmiä. Jyväskylän yrittäjyyslukiossa on käytössä kolmella tasolla tapahtuva toiminnan arviointi: opettajan suorittama, vertaisarviointi ja itsearviointi. Opiskelijat antavat palautetta myös opettajien toiminnasta. Palautetta kerätään kirjallisesti ja suullisesti ja opiskelijat käyvät tiimikeskusteluja. Yrittäjyysopinnoissa ei anneta numeroita eikä ole kokeita.

Yhteenveto ja johtopäätöksiä

Osuuskuntamuotoiseen yrittäjyyteen liitetään demokraattisuuden, tasapuolisuuden, rehellisyyden sekä paikallisen ja yleisesti kestäväen kehittämisen arvoja. Oppilaitososuuskuntaa perustaessaan opiskelijat voivat rakentaa toimintaansa erityisesti yhteistä osaamista ja toimijoille hyötyä tuottavaan suuntaan.

Oppilaitososuuskunnat ovat koulutusorganisaatioille sekä mahdollisuus että haaste. Opiskelun organisointi opiskelijayritysten kautta eroaa luokkahuoneopetuksesta ja asettaa sekä opiskelijoille että opettajille uudenlaisia vaatimuksia. Oikeassa yrityksessä oppiminen ja käytännönläheinen toiminta luovat myönteistä asennetta opiskelua kohtaan. Opettaja siirtyy enemmän taustalle, mutta toisaalta, opiskelijat saattavat tarvita opiskelijayrityksissä toimiessaan opettajan tukea ja tietoja enemmän kuin koskaan aikaisemmin.

Suomalainen lukio on tiivistähtinen, eikä se ole instituutiona kovinkaan valmis ottamaan vastaan uusia ajatuksia. Lukiossa tähdätään ylioppilaskirjoituksiin. Lukion olisi kuitenkin muututtava, jotta se kykenisi vastaamaan ajan vaatimuksiin. Tämä edellyttää rohkeutta rehtorilta ja muilta paikallisilta toimijoilta. Muutos tapahtuu paikallisesti ja koulukohtaisesti. Toimintakulttuuria tulisi muuttaa kohti yhteisöllisyyttä ja yrittäjyyttä. Lukion tulevaisuuden tulisi olla paljon yhteisöllisempi kuin se on nykyään. Tässä osuuskuntayrittäjyydellä ja sen yhteistoiminnallisella kulttuurilla voisi olla merkittävä rooli. Yhä useampaan lukioon voitaisiin perustaa osuuskunta, joissa oppilaat oppivat tekemällä asioita yhdessä työelämälähtöisesti.

Tämä pilottitutkimus osoitti, että ”ruohonjuuritasolta” syntyneet lukio-osuuskunnat toimivat erittäin hyvin yrittäjyyskasvatuksen välineenä. Määrätietoisen kehittämistyön tuloksena suomalaiset lukiot voisivat suuremmassa määrin muuntua yrittäjämäisemmiksi ja yhteisöllisemmiksi. Lukio-osuustoiminnan voimistuminen edellyttää kuitenkin yhteistä tahtoa ja kehittämisponnisteluja useammalta taholta. Osuustoiminnallinen yrittäjyys on tehtävä tutuksi oppilaitoksille. Osuuskunta on integroitava hyvin oppilaitoksen muuhun toimintaan ja opetussuunnitelmiin, jotta osuuskuntaan voidaan sitoutua ja panostaa sen kehittämiseen riittävästi. Opettajat ja oppilaat kaipaavat myös koulutusta ja verkostoitumista eri toimijoiden kesken.

Parhaimmillaan lukiot pystyvät lukio-osuuskuntansa kautta nostamaan esiin myös mahdollisia erityispiirteitään ja -painotuksiaan, kuten esimerkiksi yrittäjyyslukio-ratkaisuun, vaihtoehtoa

lukion urheilu- tai taidepainotuksille, paikallisuutta tai mahdollisuutta ottaa mukaan lukiossa myös erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat.

Kirjallisuus

Aittola, T.(1998) Nuorten arkipäivän oppimisympäristöt. Teoksessa (toim.) L. Laurinen Koti kasvattajana, elämä opettajana. Kasvatus ja oppimiskulttuurit tutkimuskohteina. 171- 190 Atena. WSOY.

Collin, K. & Tynjälä, P. (2003) Integrating theory and practice? Employees´and students experiences of learning at work. *Journal of Workplace Learning* 7/8, 338-244.

Eronen, Arja (2012) Oppilaitososuuskunta yrittäjyyskasvatuksen oppimisympäristönä.

Kasvatustieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto. Saatavilla:

<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/83812/gradu06093.pdf?sequence=1>.

Hakkarainen, Hannele (2008) Firma – Yrittäjyyskasvatuksen kehittämishanke Nilsiä lukiossa.

Ohjauksen kehittämishankkeita ja käytänteitä ISSN 1796-4717. Jyväskylän yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta Opettajankoulutuslaitos. Saatavilla:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/19860/Hakkarainen%20Hannele.pdf?sequence=1>.

Immonen, Jaana (2010) Oppilaitososuuskunta – silta oppimiseen ja yrittäjyyteen. Tampereen

ammattikorkeakoulu. Saatavilla: <https://publications.theseus.fi/handle/10024/22807>.

Jänkälä Raimo, Jokela Harri, Tompuri Helena, Siltavirta Katta, Kemppainen-Koivisto Riitta, Rusko

Rauno, Muhos Matti, Niinikoski Eija-Riitta (2015) Korkeakoulutettujen osuuskuntayrittäjyyden

virittäminen 2014 Oivaltavaa yrittäjyyttä osuuskunnissa. Lapin yliopisto, loppuraportti. Saatavilla:

<http://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=f9d38c97-bb7a-48dd-9062-d7da4b4c7fd5>.

Kaihari-Salminen, K., Louekoski, H. & Iivonen, P. (2010), Osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys.

Opetushallitus. Muistio. Saatavilla:

http://www.oph.fi/download/119835_Osallistuva_kansalaisuus_ja_yrittajyys_Liite_5.pdf.

Kalmi, P. (2006) The Disappearance of Co-operatives from Economics Textbooks. Helsinki School

of Economics Working papers W-398. Saatavilla:

<http://pellervo.fi/storage/digikirjasto/tyopaperiW398PanuKalmi06.pdf?7e828f>.

Kauhanen, A., Maliranta, M., Rouvinen, P. & Vihriälä, V. (2015) Työn murros – riittääkö dynamiikka? ETLA B 269. Saatavilla:

http://www.etla.fi/wp-content/uploads/ETLA_B269_Tyon_murros_kansilla_high_res.pdf

Keskisuomalainen (2015) Tiimiakatemia yhdistyy liiketalouteen – syynä puutteet liikeosaamisessa (5.9.2015). Saatavilla: <http://www.ksml.fi/uutiset/talous/tiimiakatemia-yhdistyy-liiketalouteensyyna-puutteet-liikeosaamisessa/2116037>.

Kurki, L. & Nivala, E. (toim.) (2006) Hyvä ihminen ja kunnan kansalainen. Johdatus kansalaisuuden sosiaalipedagogiikkaan. Tampereen yliopistopaino Oy. Saatavilla:

https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/65787/hyva_ihminen_ja_kunnon_kansalainen_2006.pdf?sequence=1.

Leinonen, Niina, Palviainen, Petri & Partanen, Timo (2002) Tiimiakatemia – Tositarina tekemällä oppivasta yhteisöstä. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lukiolaki 629/1998, 17 § 1 mom., muutettu lailla 1116/2008.

Oivallus loppuraportti. Elinkeinoelämän keskusliitto 2011. Saatavilla:

http://ek.multiedition.fi/oivallus/fi/liitetiedostot/Oivallus_loppuraportti_web.pdf.

Opetushallitus (2015) Lukion opetussuunnitelman perusteet. Saatavilla:

http://www.oph.fi/download/172124_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2015.pdf.

Opetusministeriön julkaisuja 2009:7. Opetusministeriö 2009. Yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat. Helsinki: Yliopistopaino. Saatavilla:

<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2009/liitteet/opm07.pdf>.

Osuustoiminnan neuvottelukunta (2009) Osuustoiminnan arvot ja periaatteet 2000-luvulle.

Kansainvälisen osuustoimintaliiton ICA:n osuustoiminnan identiteettiä koskeva kannanotto vuodelta 1995 Manchesterista. Osuustoiminnan neuvottelukunnan julkaisu 2009. Saatavilla:

http://www.pellervo.fi/aate/osuust_periaatteet.pdf.

OT-lehti 3, 2006. Saatavilla: http://www.pellervo.fi/otlehti/ot3_06/yrittajyyskasvatukseen.htm.

OT-lehti 3, 2004, Saatavilla: http://www.pellervo.fi/otlehti/ot3_04/intotalo.htm.

Penttinen, L. (2011) Kotiryhmä kiinnittämässä opintopolulle. Teoksessa L. Penttinen, E. Plihtari, T. Skaniakos & L. Valkonen (toim.) Vertaisuus voimavarana ohjauksessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 36–51.

Penttinen, L., Skaniakos, T., Valkonen, L. & Plihtari, E. (2011) Vertaisuus voimavarana opintopolulla: johdantoa kirjan teemoihin. Teoksessa L. Penttinen, E. Plihtari, T. Skaniakos & L. Valkonen (toim.) Vertaisuus voimavarana ohjauksessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 4–13.

Raunio, H. (2013) Osuuskunta opiskelijayrittäjyyden edistäjänä ammattikorkeakouluissa. Laurea ammattikorkeakoulu. Saatavilla:
http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/59917/Raunio_Heidi.pdf?sequence=1.

Seikkula-Leino, J. (2006) Perusopetuksen opetussuunnitelmauudistus 2004-2006 ja yrittäjyyskasvatuksen kehittäminen : paikallinen opetussuunnitelmatyö yrittäjyyskasvatuksen näkökulmasta. Helsinki : Opetusministeriö, koulutus- ja tiedepolitiikan osasto.

Seikkula-Leino, J., Ruskovaara, E., Ikavalko, M., Mattila, J. & Rytkola, T. (2010) Promoting entrepreneurship education: the role of the teacher? *Education + Training* 52 (2), 117-127.

Toivanen, H. & Kotamäki, M. (kuvitus) (2013). Kaverijohtamisen visuaalinen innostuskirja. Jyväskylän ammattikorkeakoulu 2013. Rahoitettu Tekesin ja Pellervon rahoittamassa Kaverijohtaminen osuuskunnissa -hankkeessa. Saatavilla:
<http://pellervo.fi/wp-content/uploads/2013/11/kaverijohtamisen-visuaalinen-innostuskirja.pdf?cd72bb>.

Troberg, E., Ruskovaara, E. & Seikkula-Leino, J. (2011) The State of Co-operative Entrepreneurship Education in Finland: an Exploratory Study. *International Journal of Co-operative Management*. Vol. 5, Nr. 2, 47-59.

Tuuri, Hanna (2011) Let's Hope kohti yrittäjyyden oppimisen vallankumousta. Saatavilla:
<http://issuu.com/letshope/docs/hope>.

Ziehe, T. (1991) Uusi nuoriso. Tampere: Vastapaino.

Internet lähteet

Kainuun ammattiopisto, <http://www.kao.fi/28-10-2015-tasavallan-presidentti-sauli-niinisto-vieraili-kainuun-ammattiopistossa/>, ladattu 3.11.2015.

Nuori Yrittäjyys, <http://nyvuosiyrittajana.fi/>, ladattu 29.10.2015.

Koulutuskeskus Salpaus, <http://www.salpaus.fi/ajankohtaista/Sivut/Uusi-osuuskunta-tarjoaa-opiskelijoille-pienen-riskin-yrittajakokemuksen.aspx>, ladattu 29.10.2015.

Koulutuskeskus Sedu, <http://www.sedu.fi/fi/Tietoa-Sedusta/Hanketoiminta/ITU>, ladattu 29.10.2015.

Osuuskunta TaiTava Häme, <http://osuuskuntataitava.blogspot.fi/>, ladattu 8.10.2015.

Tiimiakatemia, <http://tiimiakatemia.fi/fi/>, ladattu 3.11.2015.

Tehdyt haastattelut

Jesse Hietikko, Olli Junkkari, Ilari Visuri, Lauri Mansikkamäki, Pauli Takki, Kauniaisten lukio
27.4.2015

Heidi Rähä, Jyväskylän lukio, 21.5.2015

Aki Puustinen, Muuramen lukio, 3.6.2015

Lauri Pirkkalainen, Konneveden lukio, 22.6.2015

Liisa Remes, Ari Shemeikka, Joroisten lukio 26.8.2015

Pekka Iivonen, Opetushallitus, 3.9.2015

Jaana Kujala, Juankosken lukio 23.10.2015

Arsi Koskenranta, Nuori Yrittäjyys ry, 29.10.2015

Keskustelut aihealueelta

Virpi Skippari, 4H-järjestö, 19.3.2015

Heikki Toivanen, Partus Oy, 9.4.2015

Matti Ketola, Pellervo-Seura ry, 13.4.2015

Sami Karhu, Pellervo-Seura ry, 7.5.2015

Nina Karls-Nygård, Vörå samgymnasium – idrottsgymnasium, 29.10.2015.

Liite 1. Learning Cafe -koonnit

Vauhtia yrittäjyyteen – Miten kehittää toisen asteen koulutuksen oppilaitososuustoimintaa?

PELLERVO-SEURA RY, HELSINKI 19.11.2015

Learning Cafe -koonnit

Ryhmä 1. Miten ja millä keinoin voitaisiin edistää toisen asteen oppilaitososuustoimintaa? Miten kehitettäisiin toisen asteen oppilaitostoiminnan arviointia? Mitä menetelmiä on tähän?

Ryhmän vetäjä: Pekka Hytinkoski

- Toisen asteen oppilaitososuustoiminnan markkinointi ja brändääminen koulutusorganisaatioiden myyntivalttina saattaa lisätä vastaavanlaista toimintaa myös muissa lähialueen oppilaitoksissa. Myös lähiympäristön potentiaalisten asiakkaiden suuntaan ”lehti täytyy myydä uudestaan joka päivä”.
- Uudet opetuskokeilut eivät saa muokata liian radikaalisti lukion yleissivistävää luonnetta, vaikka ne tukisivatkin lukion uutta opetussuunnitelmaa. Selkeä linjaus auttaa myös toiminnan arvioinnissa. Kun tiedetään, mitä todella halutaan, niin on myös helpompi tehdä kehittävää arviointia!
- Hyvät tyypit (opiskelijat ja opettajat) on napattava mukaan lukio-osuuskunnan toimintaan yksi kerrallaan. ”Hyvien tyyppien” mukanaolo innostaa myös muita.
- Ehkä lukio-osuuskunnissa tulisikin arvioida juuri työelämätaitojen ja (yritteliään) asenteen oppimista?
- Toisen asteen oppilaitososuuskunnilla olisi hyvä olla koulukohtaisesti ainakin yksi isompi tuki/kummi/sponsoriyritys. Tällä tuella ei tarkoiteta vain mahdollista pienimuotoista taloudellista tukea, vaan myös verkostoja, tietoja, taitoja ja luovuuden tukemista.
- Kansainvälisessä koulu/yritys yhteistyössä opiskelijat (esim. Saksassa) keräävät työelämäkokemuksia tietyssä yrityksessä, josta he saattavat myöhemmin saada myös kesätöitä ja opintojen jälkeen jopa työpaikan. Onko tässä jotain, mitä voitaisiin hyödyntää myös toisen asteen oppilaitososuuskuntatoiminnassa?
- Entäpä jos oppilaitos/opiskelijaosuuskunnat voisivatkin terävöittää lukioiden ja ammattikoulujen mahdollista erityisprofiilia esim. erityistukea tarvitsevien opiskelijoiden osalta (sosiaalinen oppilaitososuuskunta!), yrittäjyyden, liikunnan tai kansainvälisyyden osalta?
- Oppilaitokset tarvitsevat pedagogisten oppilaitososuuskuntien osalta lisätietoja, kokemuksia ja ”älä-tee-näin” -tarinoita, mutta on tärkeää, että tehdään myös omia kokeiluja, virheitä, onnistumisia ja sovelluksia. Näin oppilaitososuuskunnasta saadaan todella koulun/lähialueen tarpeisiin sopiva.

- On hyvä linjata, mitä toiminnalla todella tavoitellaan, vaikka toiminnalla olisikin monia alatavoitteita. Onko toiminnan päätavoite siis pedagoginen, rahaan tai kokemusten saantiin liittyvä tai vaikkapa ulkomaanmatkaa tavoitteleva?
- Toiminnan kehittäminen ja arviointi helpottuu, jos oppilaitos/opiskelijaosuuskunta pystytään integroimaan sopivalla laajuudella ja selkeästi opetukseen.
- Entä jos oppilaitososuuskunnan tärkein tehtävä onkin innostaa ja motivoida oppijoita? Tällaisiin ”pehmeisiin tavoitteisiin” päästään parhaiten konkreettisilla ratkaisuilla opetussuunnitelman, (opiskelijoiden ja opettajien) työnjaon, ajankäytön järkevän pohtimisen ja muiden rationaalisten ratkaisujen kautta.
- Lukioiden ja ammattikoulujen osuuskuntien toimintaa voidaan parhaiten kehittää niin, että opiskelijat (ja ehkä myös opettajat) voivat testata niissä rohkeasti omia liikeideoitaan ja työsuorituksia erilaisilla henkilökombinaatioilla.
- Oppilaitososuuskunta on parhaimmillaan työosuuskunta.
- Oppilaitososuuskunta tarjoaa mahdollisuuksia yhdistää alueen nuoria, keski-ikäisiä ja senioreita.
- Nuorilla on usein tieto- ja viestintäteknologian taitoihin, videoiden kuvaukseen ja editointiin sekä somen markkinointikäyttöön liittyvää osaamista. Järkevä koulutusorganisaatio hyödyntää tätä osaamista oppilaitososuuskunnan kautta myös oman toimintansa kehittämiseen.
- Toisen asteen koulutuksen organisaatiot tarvitsevat oppilaitos/opiskelijaosuuskuntien mahdollisuuksista selkeän tietopaketin, jossa hahmotetaan selkeästi erilaisia toteutusvaihtoehtoja, tietoja siitä kuinka osuuskunnan hallinto/ohjaus voidaan eri tavoin järjestää, informaatiota erilaisista säännöistä sekä muutamista parhaista käytännöistä sekä opettavaisista erehdyksistä muualta. Näin koulu rehtoreineen ja opettajineen voi miettiä muutamien erilaisten vaihtoehtojen pohjalta, miten heidän kannattaisi lähteä kehittämään soveltavasti (!) omaa toimintaansa. Tällaiselle konkreettiselle, ei liian lyhyellä eikä liian pitkälläkään perustietopakettilla olisi paljon käyttöä.
- Tietoa toisen asteen oppilaitososuuskunnista levitetään parhaiten monikanavaisesti koulujen johtoa kouluttamalla sekä Opetushallituksen kautta tietoa lisäten ja asenteita muokaten.
- Rehtoreilla on kansallisesti hyvät verkostot. Entä jos oppilasosuuskuntia ohjaavat opettajat ja niissä toimivat opiskelijat verkostoituisivat myös nykyistä laajemmin. Tämä saattaisi motivoida opettajia ja opiskelijoita, lisätä heidän osaamistaan ja kasvattaa hyödyllisiä verkostoja.
- Edelliseen liittyen tulisi korostaa nykyistä enemmän, että oppilaitososuuskuntatoiminnan kautta MYÖS OPETTAJAT saavat oletettavasti merkittävää lisäarvoa/hyötyä CV:ensä, josta saattaa olla myöhemmin työpaikkaa vaihtaessa ja uutta työpaikkaa hakiessa konkreettista hyötyä. Oppilasosuuskunnan ohjaamisessa voi kehittää myös sellaisia taitoja, joita voi hyödyntää oman opetustyönsä ohessa myös esimerkiksi pienimuotoisessa

konsulttitoiminnassa tai vaikkapa alueellisessa asiantuntijaosuuskunnassa :D

- Muistetaan, että mikään ei edistä nuoren ja aikuisen oppimista enempää kuin positiivinen ja aidosti kehittämishaluinen arviointi.

Ryhmä 2. Mitkä eri tahot tulisi olla mukana toisen asteen oppilaitososuustoiminnan edistämässä ja millaisin roolein? Millaisia yhteistoiminnallisia ratkaisuja voitaisiin kehittää, esimerkiksi Nuori Yrittäjyys-toiminnan ja oppilaitososuuskuntien kesken?

Ryhmän vetäjä: Eliisa Troberg

Keskusteluissa nousivat keskeisesti esille seuraavat tahot toisen asteen oppilaitososuustoiminnan edistämässä: 1. Taustatukea antavat tahot, 2. Oppilaitososuuskunnan paikkakunnan sidosryhmät, 3. Oppilaitoksen oma henkilöstö, 4. Opiskelijoiden vanhemmat ja huoltajat

1. Erilaista taustatukea katsottiin tulevan monelta eri taholta, esimerkkeinä tuotiin esille:

Opetushallitus, Pellervo-Seura, erilaiset valtakunnalliset järjestöt esim. 4h-järjestö, Nuori Yrittäjyys, isot tapahtumat kuten Slush. Toivottiin, että Opetushallitus toisi selkeästi esille osuuskunnan käyttökelpoisuuden yrittäjyyskasvatuksen edistäjänä. Pellervo-Seuran roolina nähdään erityisesti oppilaitososuustoimintaa tukevien tapahtumien ja osuustoimintaa koskevan oppimateriaalin tuottamisen.

2. Oppilaitoksen paikkakunnan sidosryhmillä on erittäin tärkeä rooli oppilaitososuuskunnan toiminnassa. Tällaisia sidosryhmiä ovat mm. :

kunta, kunnan elinkeinotoimi, koulutoimi, nuorisotoimi, paikallinen yrittäjäjärjestö, paikalliset yrittäjät ja muut asiakkaat, uusyrityskeskus, liiketalouden oppilaitokset.

Todettiin, että olisi hyvä luoda vankat suhteet ns. avainasiakkaisiin, esimerkiksi paikalliseen osuuspankkiin. Ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden työharjoittelupaikoista voi myöhemmin tulla hyviä asiakkaita. Yksi mahdollinen yhteistyön muoto paikallisten yrittäjien kanssa voisi olla lukiolaisten tet-harjoittelu.

3. Oppilaitoksen henkilökunta; hallinto ja opettajat tulee motivoida oppilaitososuuskunta-ajatuksen. Rehtorin rooli koettiin erittäin tärkeäksi asian edistämässä.

4. Opiskelijoiden vanhemmat ja huoltajat on varsin tärkeä kumppani oppilaitososuustoiminnassa. Osuuskunnat saavat usein työtilauksia opiskelijoiden vanhemmilta tai heidän edustamiltaan yrityksiltä. Myös vanhempien henkinen tuki asialle on tärkeää.

Keskusteluissa tuli esille erilaisia yhteistyön muotoja, esimerkiksi ammatillisen oppilaitoksen Nuori Yrittäjä voi hoitaa oppilaitoksen osuuskunnan kirjanpidon. Toivottiin myös osuuskuntien keskinäistä verkostoitumista.

Yleisohjeena todettiin, että oppilaitososuuskunnan perustamisvaiheessa on erittäin tärkeää kartoittaa

hyvin asiakkaat ja muut sidosryhmät sekä yhteistyötahot. Kaiken kaikkiaan oppilaitososuuskunnan tulisi pyrkiä olemaan toiminnassaan ketterä.

Esille tuli vielä ajatus siitä, että lukion uuden opetussuunnitelman teemaopinnot voitaisiin suorittaa osuuskuntatoiminnan kautta. Samaten opinto-ohjaus, joka on kaksi kurssia, voitaisiin niveltää osuuskuntatoimintaan.

Ryhmä 3. Mitkä ovat toisen asteen koulutuksen muutostrendejä? Miten koulun toimintakulttuuria kyetään muuttamaan yrittäjämäisemmäksi ja osuustoiminnalle suotuisammaksi? Näetkö oppilaitososuustoimintaan liittyvän haasteita, jos niin mitä?

Ryhmän vetäjä: Kari Huhtala

Mitkä ovat toisen asteen koulutuksen muutostrendejä?

Ryhmätyötaitojen tarve yhteiskunnassa ja työelämässä

Opiskelijoiden kasvava työkokemuksen ja –valmiuksien tarve

Opiskelijakeskeisyyden kasvu, vrt. uusi OPS

Digitaalisuus – mobiilioppiminen

Suuren tietomassan kriittinen arviointi

Tarvitaan lisää yrittäjiä Suomeen

Muuttuuko toimintakulttuuri?

- Oppilaitoksen johdon tuki välttämätön – OPS on mahdollisuus
- Valmentajaopettajuus tulee
- Käytännöllisyys ja mahdollisuus yrittäjyyteen
- Opiskelijat luovat uutta toimintakulttuuria
- Peruskoulu mukaan
- Oppiminen irti ajasta ja paikasta
- Muutos on tehtävä asteittain jotta saa laajan hyväksynnän

Olisiko oppilaitososuustoiminnalla jokin rooli tässä muutoksessa?

- Saa aikaan yrittäjyyttä ja luo ideoita
- Työllistää myös erityisopiskelijoita
- Osaamisperusteisuus korostuu
- Valmistuvien opiskelijoiden itsensä työllistäminen
- Verkostot ja yhteistyö kasvavat

Ryhmä 4. Millaista oppi-, neuvontamateriaalia tarvitaan toisen asteen oppilaitososuustoiminnan edistämiseksi? Tarvittaisiinko koulutuksia opiskelijoille ja opettajille? Kenen tehtävä olisi tuottaa koulutusmateriaalia?

Ryhmän vetäjä: Matti Ketola

1. Minkälaista oppimateriaalia tarvitaan?

- Osallistujat kaipasivat juuri oppilaitososuuskuntiin keskittyvää materiaalia. Esimerkiksi oppilaitososuuskunnalle suunnatut mallisäännöt nousivat esiin liki jokaisen ryhmän kohdalla.
- Materiaalia kaivattiin niin hyvistä käytännöistä osuuskunnista kuin vaihe vaiheelta oppaista itse työtehtäviin, kuten palkanlaskuun tai asiakashankintaan.
- Erityisesti ammattiopistupuolen materiaaleihin kaivattiin näkökulmaa myös siihen, miten yhteiskunnan tuki (esim. työttömyyskorvaukset) käyttäytyy suhteessa osuuskunnassa yrittämiseen.
- Kouluosuuskunnan alkuvaiheen lisäksi tukimateriaalia todettiin tarvittavan myös toiminnan kehittämiseen; mitä sitten kun homma on rullannut samalla tavalla vuosikaudet ja halutaan kehittää toimintaa pidemmälle?
- Verkkopohjaisen materiaalin ja tiedon kokoamisen tarve korostui esimerkiksi linkkilistausten ja olemassa olevan tiedon ja kokemusten koonnin saralla (Tähän liittyen: Pellervon verkkosivujen koontisivu esimerkeistä olemassa olevista kouluosuuskunnista <http://pellervo.fi/tietoa-osuustoiminnasta/tietopankki/oppilasosuuskunnat/esimerkkeja-osuuskunnista/>)

2. Koulutusta opiskelijoille tai opettajille?

- Starttikoulutus niille lukioille tai ammattiopistoille, joissa harkitaan osuuskunnan perustamista. Koulutus voisi sisältää niin perustamiseen kuin käytännötoimintaan liittyvää sisältöä.
- Osuuskuntien vetäjille ajateltiin koulutusta mm. projektiosaamiseen.
- Toivottiin edelleen kohtaamisia niin opiskelijoille, kuin opettajillekin, joissa osuuskuntien hyviä käytäntöjä, onnistumisia sekä erityisesti haasteita ja epäonnistumisia voitaisiin jakaa. Näissä kohtaamisissa yhdeksi painopisteeksi todettiin myös osuuskuntien kehittäminen seuraavalle tasolle.
- Osuuskuntiin liittyviin koulutuksiin tarvitaan myös toiminnan vastuiden kirkastamista.

3. Mitkä tahot voisivat tuottaa koulutusmateriaalia?

- Itse osuuskuntamuotoon liittyvän materiaalin toteuttajaksi toivottiin erityisesti Pellervoa.
- Muina mahdollisina materiaalin tuottajina mainittiin mm. yrittäjäyyskasvatuksen järjestöt, kuten Nuori yrittäjäyys ry ja 4H sekä Opetushallitus